

A FOGYASZTÓVÉDELMI ESZKÖZTÁR BŐVÜLÉSE – A KÉPVISELETI KERESETEKRŐL SZÓLÓ IRÁNYELV

HARSÁGI Viktória
egyetemi tanár (PPKE JÁK)

Napjaink tömegtársadalmában egyre gyakrabban alakulnak ki olyan helyzetek, ahol a jogsérelmet szenvedett személyek nagy száma miatt a klasszikus perjogi keretek között nem lehetséges (vagy nem hatékony) a sérelem orvoslása. A tagállami szabályozások többségének elégtelensége miatt a kollektív igényérvényesítés témáját egyre nagyobb figyelem övezi az Európai Unióban is. 2009-ben fogadták el a 2009/22/EK irányelvet a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról.¹ Ezt követően a szakmai diskurzus ugyan folyt, ám sokáig csak szerényebb változások voltak tapasztalhatók. Ilyennek tekinthető az Európai Bizottság az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló ajánlása² (2013/396/EU). Nagy lendületet a jogalkotás a dízelbotrányt követően vett.³ 2018 áprilisában az Európai Bizottság – egy a fogyasztóvédelem erősítését célzó szélesebb intézkedéscsomag részeként⁴ – javaslatot terjesztett

¹ Európai Parlament és a Tanács 2009/22/EK irányelvét (2009. április 23.) a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról. OJ L 110, 1.5.2009, p. 30–36.

² Az Ajánláshoz lásd még: Burkhard HESS: European Perspectives on Collective Litigation. In: Viktória HARSÁGI – Cornelius Hendric VAN RHEE (eds.): *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge–Antwerp–Portland, Intersentia, 2014. 3–13.; Fernando Gascón INCHAUSTI: A new European way to collective redress? Representative actions under Directive 2020/1828 of 25 November. *GPR*, 2021/2. 63–64.

³ Alexandre BIARD – Xandra KRAMER: The EU Directive on Representative Actions for Consumers: a Milestone or Another Missed Opportunity? *ZEUP*, 2019/2. 249.; Ld. még: HARSÁGI Viktória: Megfelelő válasz a dízelbotrányra? – A német kollektív igényérvényesítés legújabb reformjáról a kívülálló szemével. *Pro Futuro*, 2019/1. 9–38.; Viktória HARSÁGI: Adequate Response to Dieselgate? The Latest Reform of Collective Redress in Germany as Viewed by an Outsider. *International Journal of Procedural Law*, 2019/2. 281–316.

⁴ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az uniós fogyasztóvédelmi szabályok hatékonyabb végrehajtása és korszerűsítése érdekében a 93/13/EGK irányelv (1993. április 5.), a 98/6/EK

elő a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról szóló irányelvre.⁵ A Bizottság a javaslatcsomag szükségességét a dízelbotrány kapcsán a tagállamokban indult több ezer per lomha lebonyolításával indokolta.⁶ A jogalkotási folyamat vége már a járvány időszakára datálható, az irányelv⁷ 2020. november 25-én került elfogadásra „A fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről” címmel. A 25. cikk szerint az irányelv az Európai Unió Hivatalos Lapjában való kihirdetését követő huszadik napon lépett hatályba.

A 24. cikk szerint a tagállamoknak 2022. december 25-ig kellett volna elfogadni és kihirdetni azokat a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ennek az irányelvnek megfeleljenek. Erről haladéktalanul tájékoztatniuk kell a Bizottságot. A tagállamok ezeket az intézkedéseket 2023. június 25-től kezdődően alkalmazzák. A megvalósítás azonban késlekedni látszik. Az Európai Unió hivatalos honlapja szerint⁸ a kézirat lezárásáig (2023. június 17.) mindössze tizenhat tagállam tett eleget ennek a kötelezettségnek (Belgium, Bulgária, Csehország, Dánia, Franciaország, Finnország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Litvánia, Magyarország, Málta, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Szlovénia). Több tagállamban ugyan folyamatban van a jogalkotás, de a végső eredmény még várat magára.

Magyarországon az átültetés során a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvénybe iktattak egy új fejezetet „A fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetek” címmel (38–38/G. §). Ennek részletes kritikai elemzése – terjedelmi okokból – nem célja jelen tanulmánynak, erre a közeljövőben egy külön írást kíván szentelni jelen sorok írója.

1. Az irányelv célkitűzése és tárgyi hatályának korlátai

Az irányelvről általánosságban elmondható, hogy az irányelv kollektív igényérvényesítési mechanizmusainak új rendszere nem törekszik a kizárólagosságra, sokkal inkább a tagországok eltérő jogi hagyományainak tiszteletben tartása jellemzi. Nem helyettesíti a tagállami mechanizmusokat, nem váltja fel azokat, így a tagállamok szabadon fenntarthatnak más eszközöket is. Ezenkívül az irányelv meglehetősen nagy mozgásteret biztosított a tagállamok számára az átültetésre.⁹

európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, valamint a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról. COM (2018)185 final.

⁵ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti eljárásokról és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről. COM (2018)184 final.

⁶ Burkhard HESS: *Europäisches Zivilprozessrecht*. Berlin, De Gruyter, ²2021. 823.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1828 irányelve (2020. november 25.) a fogyasztók kollektív érdekeinek védelmére irányuló képviseleti keresetekről és a 2009/22/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/NIM/?uri=CELEX:32020L1828> (2023. 06. 17.)

⁹ Beate GSELL: *Europäische Verbandsklagen zum Schutz kollektiver Verbraucherinteressen – Königsoder Holzweg?* *Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht*, 2021... 522.

Bár a fogyasztóvédelmi jog széles területét fedi le, hatálya jóval szerényebb, mint a 2013-as európai ajánlásé.¹⁰ Míg a 2013-as ajánlás nem egy ágazati megközelítést alkalmazott, és ezért a hatálya szélesebb körű volt, az irányelv végső szövege azonban a fogyasztóvédelmi jogsértések kezelésére korlátozódik. Az I. számú melléklete egy 66 irányelvből és rendeletről álló listát tartalmaz, amelyek lényegében a 2. cikkben meghatározott rendelkezéseket konkretizálják. A tagállamok jogosultak – túllépve az említett melléklet rendelkezésein – olyan területeket is bevonni a szabályozásba, amelyek nem esnek az irányelv tárgyi hatálya alá (18. preambulumbekzdés).¹¹

Az I. melléklet tartalmát tekintve paradoxnak tűnik, hogy a fogyasztók által elszenvedett kartelljogi árokra vonatkozó igények kimaradtak a szabályozásból. A tagállamok lehetővé tehetik a képviseleti kereseteket ezen a területen is, de ezt az irányelv kötelezően nem írja elő. Emellett a környezetvédelmi szektor is kívül rekedt a tárgyi hatályon, bár az európai jogalkotónak volna kompetenciája ilyen szabályok megalkotására.¹²

Az irányelv egyik fő célja, hogy megnyitja a kaput az európai uniós szintű kollektív igényérvényesítési mechanizmusok előtt, szem előtt tartva, hogy a fogyasztói érdekek védelmét szolgáló eltiltásra irányuló kereset 1998 óta széles körben elterjedt jelenség.¹³ Az irányelv (6) preambulumbekzdése rámutat arra, hogy az egyrészt a jogsértés megszüntetésére irányuló intézkedések, másrészt a jogorvoslati intézkedések meghozatala iránti képviseleti keresetekre vonatkozó eljárési mechanizmusok Unió-szerte eltérőek és különböző szintű védelmet biztosítanak a fogyasztók számára. Vannak olyan tagállamok is, ahol jelenleg nem létezik eljárési mechanizmus a jogorvoslati intézkedések meghozatala iránti kollektív keresetekre. Ez a helyzet csökkenti a fogyasztók és a vállalkozások belső piacba vetett bizalmát, illetve képességét arra, hogy a belső piacon tevékenykedjenek. Emellett torzítja a versenyt, és gátolja az uniós jog hatékony érvényesítését a fogyasztóvédelem területén.

Az irányelvben szabályozott képviseleti kereseteket a fogyasztók nevében kell indítani az általános fogyasztói érdekek védelme érdekében. Ezek lehetnek a jogsértés megszüntetése iránti, valamint jogorvoslati intézkedések meghozatala iránti keresetek. Ahogy Woopen találóan fogalmazott: „az új irányelv arra törekszik, hogy a több kedvezményezettből eredő komplex helyzet bonyolultságát egy két félre alapuló szituációra redukálja.”¹⁴

Az 1. cikk (2) bekezdése kifejezésre juttatja, hogy az irányelv minimum harmonizációra törekszik,¹⁵ a tagállamok számára széles mozgásteret enged az átültetés során. A tagállamok mérlegelhetik, hogy egy már létező eljárásjogi mechanizmusuk része-

¹⁰ Duncan FAIRGRIEVE – Rhonson SALIM: Collective Redress in Europe: moving forward or treading water? *International and Comparative Law Quarterly*, 2022. 467.

¹¹ Gregor VOLLKOMMER: EU-Verbrauchersammelklage. *Monatsschrift für Deutsches Recht*, 3/2021. 132.

¹² INCHAUSTI i. m. 66.

¹³ INCHAUSTI i. m. 66.

¹⁴ Herbert WOOPEN: Kollektiver Rechtsschutz – Chancen der Umsetzung. Die Europäische Verbandsklage auf dem Weg ins Deutsche Recht. *Juristenzeitung*, 2021/12. 602.

¹⁵ Astrid STADLER: Are Class Actions Finally (Re)conquering Europe? Some Remarks on Directive 2020/1828. *Juridica International*, 2021/30. 16.

*ként vagy külön eljárásként ültetik át az irányelvet.*¹⁶ Megtarthatják meglévő kollektív igényérvényesítési mechanizmusait, és létrehozhatnak egy újat melléjük, vagy a meglévő mechanizmusok egyikét hozzáigazíthatják az irányelv rendelkezéseihez. Ha még nem rendelkezne az adott tagállam ilyen eljárással, létrehozhat egy teljesen újat. Fontos, hogy az érintett tagállam rendelkezzen legalább egy, az irányelvvel harmonizált eljárással.

Az irányelv nem határozza meg és nem harmonizálja azt az eljárást, amelynek során megállapítható, hogy az ügy alkalmas-e a képviseleti kereset megindítására, hanem a tagállamoknak saját jogi hagyományaikra hagyja a „formatervezés” teljes szabadságát, „hogy mennyire vonzó képviseleti keresetet alakítanak ki, milyen követelményeket kívánnak támasztani egy ügy képviseleti keresetre való alkalmasságával kapcsolatban.”¹⁷

Előre láthatóan azokat a szektorokat érintheti, amelyek tömegesen foglalkoznak fogyasztókkal. Tekintettel arra, hogy „a fogyasztók nagyobb és egyre inkább digitalizált piactéren tevékenykednek, a fogyasztóvédelem magas szintjének eléréséhez szükség van arra, hogy ezen irányelv hatálya az általános fogyasztóvédelmi jogon túl olyan területekre is kiterjedjen, mint az adatvédelem, a pénzügyi szolgáltatások, az utazás és a turizmus, az energia, és a távközlés. Mivel fokozott fogyasztói kereslet mutatkozik a pénzügyi és befektetési szolgáltatások iránt, különösen fontos javítani a fogyasztóvédelmi jog érvényesülését az említett területeken. A fogyasztói piac a digitális szolgáltatások területén szintén fejlődött, és egyre növekvő szükség van a fogyasztóvédelmi jog – többek között az adatvédelem tekintetében történő – hatékonyabb érvényesítésére.” (Preambulum 13. pont)

A 2. cikk határozza meg az irányelv tárgyí hatályát, és a 2009/22/EK irányelvvel összevetve kiterjeszti azt,¹⁸ egyfelől a 16-ról 59 uniós jogi aktusra, amelyeket az irányelvjavaslat melléklete sorol fel, másfelől már nemcsak eltiltás iránt, hanem helyreállításért is perelhetnek. A jogorvoslat kiterjed a cserére, javításra és a kártérítésre (kivéve a büntető kártérítést).¹⁹ A 7. cikk (4) bek. megfogalmazása szerint a tagállamok biztosítják, hogy a feljogosított szervezetek jogosultak legyenek legalább a következő intézkedésekért folyamodni: *jogsértés megszüntetésére irányuló intézkedések, jogorvoslati intézkedések*. A 7. cikk (5) bek. értelmében a tagállamok lehetővé tehetik a feljogosított szervezetek számára, hogy adott esetben egyetlen képviseleti keresetben folyamodjanak a (4) bekezdésben említett intézkedésekért. A tagállamok előírhatják, hogy az említett intézkedéseket egyetlen határozatba kell foglalni. A 8. cikk (1) bek. a jogsértések megszüntetése tekintetében az ideiglenes intézkedéseket is lehetővé teszi.

¹⁶ Nina SCHERBER: EU-Verbandsklage-Richtlinie. In: Thomas ASMUS – Guido WASSMUTH (Hrsg.): *Kollektive Rechtsdurchsetzung*. München, C.H. Beck, 2022. 616.

¹⁷ WOOPEN i. m. 607.

¹⁸ Axel HALFMEIER – Peter ROTT: Verbandsklage mit Zähnen? – Zum Vorschlag einer Richtlinie über Verbandsklagen zum Schutz der Kollektivinteressen der Verbraucher. *Verbraucher und Recht*, 2018. 243–244.; SCHERBER i. m. 624.

¹⁹ HESS (2021) i. m. 823–824.

Az irányelv azokat a jogsértéseket fedi le, amelyek a kollektív érdeket sértik vagy sérthetik.²⁰ A 3. cikk 3. pont szerint a „fogyasztók kollektív érdekei”: a fogyasztók általános érdeke, valamint – különösen a jogorvoslati intézkedések esetében – a fogyasztók egy csoportjának érdekei. A 9. cikk (8) bek. alapján nem szükséges, hogy bíróság vagy közigazgatási hatóság előzetesen (külön eljárásban) megállapítsa a 2. cikk (1) bekezdésében meghatározott jogsértést.

A fogyasztói jogok és érdekek megsértése esetén a képviseleti kereset nem kizárólagos jogorvoslat. Egyedi perek továbbra is lehetségesek, sőt igen gyakoriak, Inchausti szerint kulturális okokból (erős individualizmus), de egy bizonyos ügyvédi modell nyomása miatt is, ami a pénzügyi szektor peres ügyeiben jelent meg, amikor pl. visszaélészerű általános szerződési feltételek képezték az eljárás tárgyát. Következésképpen a kollektív és az egyéni jogorvoslati mechanizmusok egymás mellett létezhetnek.²¹ Az irányelv nem írja elő, hogy az érintett fogyasztókat a képviseleti keresetbe kell integrálni, így továbbra is lehet azonos tényállású egyedi fogyasztói kereseteket indítani.²² Ebből a szempontból nehezebb egy eljárásban kezelni, ha nagyobb és kevésbé homogén csoportokkal foglalkozunk.

További érdekes kérdés lehet, hogy az irányelv csak az úgynevezett „új esetekre” vonatkozik-e. A Bizottság eredeti javaslata arra irányult, hogy az alkalmazását a hatálybalépése után elkövetett jogsértésekre korlátozza. A Tanács álláspontját követő végleges szöveg a fogyasztók számára előnyösebb megközelítést javasol: a tagállamok az ezen irányelvet átültető törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket alkalmazzák a 2023. június 25-én vagy azt követően benyújtott képviseleti keresetekre [22. cikk (1) bek.]. Inchausti megfontolásra érdemes elgondolása szerint „ezzel elkerülhetők az eredeti javaslatból adódó értelmezési és alkalmazási nehézségek, hiszen nem mindig lehetne meghatározni a jogsértés időpontját, különösen, ha hosszabb időszakról van szó; ez pedig kétségekbe vonná a kérhető jogvédelem természetét és tartalmát. A választott megközelítés nemcsak egyszerűbb és előnyösebb a fogyasztók számára, hanem összhangban van az eszköz eljárási jellegével is.”²³

2. A perindításra jogosultak

A kollektív igényérvényesítési mechanizmusokról általánosságban elmondható, hogy az érdekeltek eljárási jogainak gyakorlását alapvetően egy reprezentatív felperesre vagy a perindításra feljogosított minősített szervezetre telepíti a jogalkotó. Ő azonban ezt nem gyakorolhatja kontroll nélkül. A nemzetközi tapasztalatok szerint erre több technika létezik a különféle modellekben: egyfelől a károsult, ha nem elégedett a pervittel, élhet a *kilépés jogával*. Másfelől bizonyos eljárási jogosítványokat csak részlegesen von el a törvény a felektől az eljárásnak abban a fázisában, ahol a kilépésre már esetleg (praktikus okokból felállított időbeli korlátok okán) nincsen lehetőség (pl. a csoport nevében a

²⁰ SCHERBER i. m. 618.

²¹ INCHAUSTI i. m. 66.

²² VOLKKOMMER i. m. 133.

²³ INCHAUSTI i. m. 66.

csoport tagjai legalább egyszerű *többségének jóváhagyását* követően a képviselő nyújtja be a fellebbezést). Harmadsorban a felek korlátozott eljárási jogosítványai miatt indokolt lehet az egyezségek feletti *bírói kontrollt* növelni (vagy esetleg szélesebb körben is). Fontos egyensúlyt teremteni a károsultak és alperes azon jogosultságai között, melyek az egyedi perlés során lennének meg, és a csoport azon érdeke között, hogy az ügyet egy egészként effektív módon terelje bírói útra. A fentiekre tekintettel az eljárásban az általános szabályokhoz viszonyítva erősebb bírói kontroll lehet indokolt, erre a felek redukált eljárási jogai miatt garanciális szempontból van szükség. Találkozunk olyan megoldással is, ahol a kontroll nagyjából csak egy utólagos *kártérítési perrel való fenyegetettségben* ölt testet, ám ez rendszerint nem hatékony és ennél fogva nem is nyújt kellő védelmet a csoport tagjai számára.

A fenti kérdések többségével az irányelv nem foglalkozik, legalábbis nem átfogó és összetett módon. Az irányelv jellemzően csak megemlíti ezeket a kérdéseket, és a szabályozást a tagállamokra bízta.

A bírósági ellenőrzésre vonatkozó részletesebb rendelkezéseket a 10. cikk (2) és (3) bekezdése tartalmazza, amely lehetővé teszi a minősített szervezet pénzügyi vizsgálatát, vagy ha kétség merül fel a pénzügyi függetlenség tekintetében, a jogalany eltiltását attól, hogy egy adott képviseleti keresetet indítson. A perbeli egyezségeket a bíróság kontrollja alá rendeli az irányelv, e vizsgálat során a bíróság nem csak a jogszabályoknak való megfelelést veszi figyelembe, hanem a felek, különösen az érintett fogyasztók érdekeit is.

Garanciális jelentősége van a perindításra jogosult kiválasztásának, és az irányelv e szabályokon keresztül próbálja megoldani a fenti problémákat. Már a korábbi tagállami kollektív igényérvényesítési mechanizmusok elemzésekor is megfogalmazódott az a szempont, hogy a kiválasztás ideális esetben úgy történjen, hogy az valamennyi károsult érdekét szolgálja (nem lehet pl. érdekellentét). Nem közömbös az sem, kinek a kezébe tesszük le a kiválasztás jogát.²⁴

A kollektív igényérvényesítési modellek egyik kulcskérdése tehát, hogy ki jogosult a perindításra. Többnyire valamilyen szűkítő feltétel beépítése elengedhetetlen. A perindításra jogosultak szűkítése, korlátozása garantálja, hogy alaptalan, ill. visszaélésszerű perindítások ne legyenek. A *per indító szervezetek megfelelősége* kapcsán igen lényeges az egyesületek megfelelő mérete és a függetlenség kérdése. A fogyasztói szervezetek azonban megfelelő finanszírozás nélkül, kvalifikált munkatársak hiányában pusztán altruista megfontolásból nem képesek ezeknek az ügyeknek a vitelére. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok költség- és személyi igénye jelentős lehet.²⁵

Az irányelv 7. cikkének (3) bekezdése értelmében a bíróságok vizsgálják a hozzájuk benyújtott képviseleti kereset elfogadhatóságát. A visszaélések elkerülése érdekében a nyilvánvalóan megalapozatlan kereseteket az eljárás legkorábbi szakaszában el kell utasítani [7. cikk (7) bekezdés]. Az irányelv azonban nem ír elő további követelménye-

²⁴ Fabian REUSCHLE: § 9. In: Burkhard HESS – Fabian REUSCHLE – Bruno RIMMELSPACHER (eds.): *Kölner Kommentar zum KapMuG*. Köln, Carl Heymanns, 2014. 343., 347.

²⁵ Vö. Burkhard SCHNEIDER: Die zivilprozessuale Musterfeststellungsklage. Kollektivrechtsschutz durch Verbraucherschutzverbände statt Class Actions? *BetriebsBerater*, 2018. 1997.

ket, és nem írja elő a tagállamok számára, hogy kifejezetten erre az eljárásra vonatkozóan hozzanak létre rendelkezéseket (39. preambulumbekzdés).²⁶

A 4. cikk (1) bek. szerint a tagállamok biztosítják, hogy az általuk erre a célra kijelölt feljogosított szervezetek az ezen irányelvben meghatározott képviseleti kereseteket indíthassanak. A (2) bek. alapján a tagállamok biztosítják, hogy a szervezetek és különösen a fogyasztói szervezetek – beleértve azokat a fogyasztói szervezeteket is, amelyek egynél több tagállamból származó tagokat képviselnek – kijelölhetők legyenek feljogosított szervezetként belföldi képviseleti keresetek, határokon átnyúló képviseleti keresetek, vagy mindkettő indítása céljából.

Ennek eredményeként az európai jogalkotó számos kritériumot írt elő a perindítás előfeltételeként. A 4. cikk (3) bekezdése határokon átnyúló képviseleti keresetek indítására jogosult szervezeteket – kérelmükre – a tagállamok jelölik ki. Az irányelv számos követelményt felsorol ehhez (pl. a szervezet legalább 12 hónapos tevékenysége, nonprofit jelleg, fizetéseképtelenségi helyzet hiánya, függetlenség pl. versenytársaktól, finanszírozási források, szervezeti, gazdálkodási és tagsági struktúra, valamint az alapszabályban meghatározott céljuk és tevékenységük). Az összeférhetetlenség és a visszaélések elkerülése érdekében a 10. cikk előírja, hogy a minősített intézmények átláthatóak legyenek a finanszírozási formák tekintetében.²⁷

Az irányelv szerinti képviseleti kereseteket tizenkét hónapja létező szervezetek indíthatják, ez az előírás azt szeretné elkerülni, hogy ne ad hoc szervezetek legyenek, amelyeket kizárólag erre a célra hoztak létre.²⁸

Azon szervezetek esetében, amelyek kizárólag a székhelyük szerinti országukban kívánnak képviseleti keresetet indítani, a tagállamok saját kritériumokat határozhatnak meg, amennyiben azok összeegyeztethetők az irányelv célkitűzéseivel, és biztosítják e képviseleti keresetek hatékony és eredményes működését. A tagállamok viszonylag szabadon határozhatják meg a belföldi képviseleti keresetek ezen kritériumait. Ezért megállapíthat többé-kevésbé szigorúbb kritériumokat, amelyek eltérnek az irányelvtől. Az irányelv azt is lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy ad hoc alapon valamely szervezetet minősített jogalanyként jelöljenek ki, de az irányelv nem ösztönözheti erre a tagállamokat.²⁹

Képviseleti keresetet nem indíthatnak természetes személyek egyénileg és azonos helyzetben lévő fogyasztói csoport nevében. Más szavakkal, minden egyedi és „mágán” kezdeményezés a kollektív igényérvényesítés előmozdítására kiiktatásra került az irányelv rendszeréből, ellentétben az Egyesült Államok *class action* rendszerével.³⁰ Ez azonban nem zárja ki azt a nemzeti szabályozást, amely ilyen lehetőséget kínál az ilyen típusú keresetekre is.³¹

²⁶ VOLLKOMMER i. m. 132.

²⁷ SCHERBER i. m. 622.

²⁸ Jochen CLAUSMITZER: Richtlinie zur Einführung von Sammelklagen verabschiedet. *AG*, 2020/24. 361.

²⁹ Artur SCHUSCHNIGG: Die Verbandsklagen-Richtlinie. Umsetzungsbreite und ihre Grenzen, *EuZW*, 2022. 1045.

³⁰ INCHAUSTI i. m. 66.

³¹ VOLLKOMMER i. m. 131.

Az irányelv által képviselt modell a perindításra jogosultak kijelölésével egy eléggé paternalisztikus koncepciót valósít meg (nem bízta az érintettekre, hogy az érdeküket összekapcsoltan képviseljék és maguk jelöljék ki a perindításra jogosultat).³² Érdeemes volna átgondolni, hogy a feljogosított szervezetek mellett az ad hoc felépülő érdekközösségek is lehessenek ezekben az eljárásokban felperesek (legalábbis bizonyos feltételek fennállása esetén).

Az új irányelv például a 2013-as ajánlásnál jóval szigorúbb hozzáállást mutat a keresetindítási jogosultsághoz, ami negatív hatással lehet az irányelv gyakorlati alkalmazására. Az ajánlás szerint a jogellenes károkozás károsultjai vagy fogyasztói csoportja nevében képviseleti kereset benyújtására vonatkozó jogosultságot a csoport egyes tagjainak is meg kellene adni, nemcsak az érdekképviseleti szervezeteknek vagy állami szerveknek [vö. 4. cikk (7) bek.].³³

A minősített szervezeteknek ezért nonprofit jellegűnek kell lenniük, és meg kell felelniük bizonyos kritériumoknak finanszírozásuk, valamint szervezeti, irányítási és tagsági struktúrájuk átláthatósága tekintetében. A meglévő fogyasztói szervezetek általában korlátozott humán és pénzügyi erőforrásokkal rendelkeznek, gyakran az állami forrásokra támaszkodnak, és nem lesznek képesek minden ügyet kezelni. Leegyszerűsítve, egyes tagállamokban és olyan területeken, mint például az értékpapírhoz, nincs olyan egyesület, amely hajlandó és képes lenne több száz vagy több ezer fogyasztót bíróság előtt képviselni. A német tapasztalatok szerint a perindításra jogosult szervezetek sokszor nem képesek viselni egy per költségeit, és sok esetben nem is hajlanak rá.³⁴ A finanszírozás kritikus kérdésnek tűnik,³⁵ és az európai jogalkotó végül elkerülte a kérdés valóságos megoldását. A legtöbb kérdést végül nyitva hagyta, ezért sok múlik majd az irányelv implementációján.

A „vesztes fizet” költségviselési modell is fokozhatja a kockázatot,³⁶ ami egyébként azt célozza, hogy ne éljenek vissza ezzel az új eszközzel.

A belépési küszöb problematikája a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok hatékonyságát jelentős mértékben tudja befolyásolni. Az európai jogalkotó azonban alacsony belépési küszöbű eljárást tűzött célul, nem határozott meg konkrét minimum létszámot az érintett fogyasztók tekintetében.

³² Vö. Axel HALFMEIER: Musterfeststellungsklage: Nicht gut, aber besser als nichts. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2017. 201.

³³ STADLER i. m. 18.

³⁴ Thomas M. J. MÖLLERS – Lisa WOLF: Die Causa Telekom und das Recht auf effektiven Rechtsschutz – zur überfälligen Reform des KapMuG, *BKR*, 2021. 253.; vö. Astrid STADLER: Drittwirkung „schwarzer Listen” für missbräuchliche AGB? *Verbraucher und Recht*, 2017. 123.; Michaela BALKE – Thomas LIEBSCHER – Ben STEINBRÜCK: Der Gesetzentwurf zur Einführung einer Musterfeststellungsklage – ein Zivilprozessualer Irrweg. *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2018. 1327.

³⁵ BIARD–KRAMER i. m.. 257.

³⁶ Vö. Samuel ISSACHAROFF – Geoffrey P. MILLER: Will aggregate litigation come to Europe? In: Jürgen G. BACKHAUS – Alberto CASSONE – Giovanni B. RAMELLO (eds.): *The Law and Economics of Class Actions in Europe*. Cheltenham, Edward Elgar, 2012. 60.

3. Az információs technológia használatának kérdése

Információs technológiai megoldások nélkül a fogyasztói ügyeknek az intézése a felgyorsult, globalizált és digitalizált világban anakronisztikusnak tűnhet. Ezek az ügyek komoly *case management*-et kívánnak meg, továbbá gördülékeny információs technológiát a bíróságokon és ügyvédi irodákban is és nem utolsó sorban egy olyan eljárásjogi keretet, amely lehetővé teszi a bírák számára az ügyek rugalmasabb kezelését a felek ügyvédjeivel való szorosabb együttműködésben.³⁷ Progresszív digitalizálás nélkül az új irányelv kapcsán nem fogja elérni a jogalkotó a célját. A *legal tech* általánosságban segítheti a regisztráció gördülékenyebbé tételét, a szoftveres dokumentum-analízist, a nagyobb számban előforduló sablonosabb iratok létrehozatalát és nem utolsó sorban a perrizikó-analízist.³⁸

Több tagállamban találunk már rá példát, hogy kihasználják a kollektív igényérvényesítési szektor szereplői a *legal tech*-ben rejlő lehetőségeket. Fejlesztőkkel együttműködő ügyvédi irodák – fantáziát látva ebben a piacon – tervezik, hogy az egyesületek versenytársaivá váljanak. Online platformokkal és digitális eszközökkel lehet támogatni az efféle perindítást, illetve a csoportképződést. Az internetben számos lehetőség rejlik: könnyebben el lehet érni a potenciális felpereseket, lehet javítani a kommunikációt a csoporton belül, csökkenteni a költségeket a dokumentumok és formanyomtatványok dematerializálása által.³⁹

Az irányelv 13. és 14. cikkei már mutatnak némi elmozdulást ebbe az irányba, de a gyorsan fejlődő területen már a mesterséges intelligencia alkalmazásával is számolni kell, amire a tagállami megoldásokban már találunk példákat, habár ezek elsődlegesen magánkezdeményezések formájában vannak jelen. Említésre érdemes pl. egy kezdeményezés, melynek keretében 15.000 károsult igényét gyűjtötték össze (engedményezés útján) a „myright” internetes oldal segítségével.⁴⁰

4. Opt-in és opt-out modellek

A tagállamok számára lehetővé kell tenni, hogy ezeket a fellépéseket *résztvételi (opt-in)* vagy *kimaradási (opt-out)* intézkedéseként is strukturálhassák,⁴¹ vagyis a tagállamok választhatnak a két rendszer között. Az irányelv sajnálatos módon nem differenciál szórványos és a tömeges károk tekintetében, pedig ezek eljárásjogi szempontból tel-

³⁷ Astrid STADLER: Foreword. In: Eva LEIN – Duncan FAIRGRIEVE – Marta OTERO CRESPO – Vincent SMITH: *Collective Redress in Europe – Why and How?* London, British Institute of international and Comparative Law, 2015. XVII.

³⁸ Vö. Felix NETZER: Legal Tech und kollektive Rechtsverfolgung. Die geplante Musterfeststellungsklage – (k)ein Fall für den digitalen Zivilprozess? DAV-Forum. *Anwaltsblatt*, 2018. 283.

³⁹ BIARD–KRAMER i. m. 255.

⁴⁰ Astrid STADLER: Musterfeststellungsklagen im deutschen Verbraucherrecht? *Verbraucher und Recht*, 2018. 83., 86.; Caroline MELLER-HANNICH: *Gutachten A zum 72. Deutschen Juristentag. Sammelklagen, Gruppenklagen, Verbandsklagen – Bedarf es neuer Instrumente des kollektiven Rechtsschutzes im Zivilprozess?* München, C. H. Beck, 2018. 17.

⁴¹ HESS (2021) i. m. 824.; INCHAUSTI i. m. 72–73.

jesen más-más problémákat vetnek fel. A szórványos károk esetében a nemzetközi tapasztalatok szerint az opt-in rendszereket kevésbé veszik igénybe. A racionális érdektelenség a legtöbb ilyen eljárás esetében abból fakad, hogy az egyéni károk mértéke miatt a pénzügyi és időbeli ráfordítás ezeknél az ügyeknél nem térül meg.⁴² Az összeg, amely alatt a felmérések szerint a károsultak nem szoktak pert indítani (még jó esélyek esetén sem), általában 500-1000 euró körül van.⁴³

Ennélfogva a szórványos igényeknél gond, hogy a jogellenesen szerzett előny a jogsértőnél marad, ami negatív irányba befolyásolja a piaci magatartást és a verseny tisztaságát. A cégek a *racionális apátiát* bekalkulálják, és a jogsértést még akkor is megéri elkövetniük, ha az érintettek egy része perelne.⁴⁴ Így szereznek versenyelőnyt a törvénytisztelőkkel szemben. Vagyis a szórványos károk esetén nemcsak az egyéni jogvédelem van szem előtt, hanem a fent vázolt káros folyamatok megelőzése.⁴⁵

A svéd, francia és az angol tapasztalatok azt mutatják, hogy az opt-in modellek esetében tendenciózusan alacsony a belépő érdekelték száma.⁴⁶ Opt-out modellek kapcsán ezzel szemben fogyasztói ügyekben kevesebb, mint 0,2% él az opt-out lehetőségével. Vannak esetek, amikor az egyedi perlés joga lényegében értéktelen – semmire nem megy vele –, ilyen esetekben a racionális döntés: nem lépni ki a csoportból.⁴⁷ Egyéb-iránt az alperes érdeke is lehet az opt-out modellek esetében, hogy a károsultak minél szélesebb körére kiterjedjen a jogerő és ne legyenek az ügyben újabb perek.⁴⁸

Mindezek miatt egyre elfogadottabb a világban az a jelen cikk szerzője által is régóta támogatott gondolat, hogy egy kifinomultabb megközelítéssel élve kellene vegyíteni a két eljárási rendszert (opt-in és opt-out). Ennek érdekében az egyelőre Európában még nem gyakori megoldást volna célszerű választani, amely a két modellt ötvözi. A szabályozásban a differenciálás alapja a következő lehet: ahol az egyéni kártérítési igény várhatóan magas, a törvényhozó az opt-in rendszert preferálja, megkívánva, hogy a csoport tagjai nevesíthetők legyenek. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a károsultak oldalán. Azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az opt-in rendszer magasabb adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki lehetne egészíteni a rendszert egy opt-out alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, melyek eddig nem jelentek meg az igazságszolgáltatás rendszerében (eltekingettek érvényesítésüktől). Kifejezetten azokat az ügyeket lehet az opt-out rendszerbe internalizálni, melyeknek érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a

⁴² VIOLA WANNER: *Das KapMuG als allgemeine Regelung für Massenverfahren*. Baden-Baden, Nomos, 2010. 26.

⁴³ MELLER-HANNICH i. m. 24–25.; Roland Rechtsreport (2014)i. m. 36.; European Opinion Research Group, Spezial-Eurobarometer, (2004) i. m. 13.

⁴⁴ MELLER-HANNICH i. m. 25.; BALKE-LIEBSCHER-STEINBRÜCK i. m. 1323.; Peter FÖLSCH: Der Regierungsentwurf zur einföhrung der Musterfeststellungsklage. *Deutsche Richterzeitung*, 2018/6. 214.

⁴⁵ MELLER-HANNICH i. m. 26., 42.

⁴⁶ Eva-Maria KOWOLLIK: *Europäische Kollektivklage. Referenzrahmen für ein leistungsfähiges europäisches Justizsystem*. Baden-Baden, Nomos, 2018. 233.

⁴⁷ ISSACHAROFF-MILLER i. m. 60.

⁴⁸ KOWOLLIK i. m. 233.

jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában. Az előbbi (opt-in) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, melyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők. A fentiekből kiderül, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében nem megfelelő a „one size fits all” gondolkodásmód.⁴⁹

A 2013-as ajánlás még az opt-in modellt támogatta, ám az irányelv már lehetőséget ad a két említett modell közötti választásra. Így lehetőséget kínál a tagállamoknak a fent vázolt vegyes modell bevezetésére is.

Az átültetés során azonban a tagállamoknak figyelemmel kell lenniük arra, hogy (belföldi és határokon átnyúló) jogorvoslati intézkedések esetén a joghatóság szerinti államban szokásos tartózkodási hellyel nem rendelkező fogyasztók kifejezetten hozzájáruljanak (az opt-in gyakorlásával) a pert indító szervezet általi képviselőhöz annak érdekében, hogy kiterjedhessen rájuk az ítélet jogereje [9. cikk (3) bek.]. Ennek célja a megfelelő jogvédelem biztosítása, valamint az összeegyeztethetetlen határozatok elkerülése [(45) preambulumbekkezdés]. Másrészt a fórum államának joga úgynevezett opt-out megoldást kínálhat a szokásos tartózkodási hellyel rendelkező fogyasztók számára [9. cikk (2) bek.; (43) preambulumbekkezdés].⁵⁰

5. Az ítélet joghatásai

Vollkommer hangsúlyozza, hogy az irányelv általában csak azt írja elő, hogy a képviseleti keresetekben hozott ítéletek más eljárásokban bizonyítékként felhasználhatók (15. cikk). Az elévülést felfüggesztő hatása ellenére az eltiltásra irányuló kereset elutasítása nem érinti az egyéni fogyasztót [(48) preambulumbekkezdés], és az irányelv nem irányoz elő ilyen jogerőt a fogyasztó javára sem. A kártérítésre vonatkozó helytadó határozatnak ezzel szemben az érintett fogyasztók javára kell működnie (a nemzeti jogba való átültetésnek megfelelően) [9. cikk (6) bek.]; az ilyen keresetek elutasítása minden esetben köti a megfelelően képviselt fogyasztókat is [9. cikk (2) és (3) bek.].⁵¹

6. Finanszírozás

A perindítási jogosultság és a perköltségek, ill. a finanszírozás szorosan összefüggő kérdések. Az irányelv előírja, hogy a pernyertes fél költségeit a vesztes fél viseli. Mivel a felek a minősített szervezetek és a kereskedő, elvileg csak az ő költségviselésükről rendelkezhet a bíróság.⁵² Az irányelv fő hiányossága, hogy nem ad egyértelmű kéréteket a képviseleti keresetek finanszírozásának szabályaira. A korábbi tervezet egyik rendelkezésének, amely megköveteli a tagállamoktól, hogy megfelelő finanszírozást

⁴⁹ Vö. Viktória HARSÁGI: Combining Opt-in and Opt-out Systems? – Expert Proposal for the Hungarian Regulation of Collective Redress. *ELTE Law Journal*, 2016/2. 25–52.

⁵⁰ VOLLKOMMER i. m. 130–131.

⁵¹ VOLLKOMMER i. m. 131.

⁵² Anton BURRI – Gian Marco SOLAS: Third-party funding under the EU’s New Representative Actions Directive. *G.C.L.R.*, 2022. 33.

biztosítsanak a minősített szervezetek számára, nem sikerült átjutni a jogalkotási folyamaton a tagállamok – nem meglepő – ellenkezése miatt.⁵³ Ezért az irányelv az ajánlásokhoz képest nagyon visszafogott, a hozzá kapcsolódó ajánlásoknak csak egyharmada valósult meg félig-meddig.⁵⁴

Ehelyett a 20. cikk (1) bekezdésében található egy soft law rendelkezés: a tagállamok intézkedéseket hoznak annak biztosítására, hogy a képviseleti keresetekből származó költségek ne akadályozzák a feljogosított szervezeteket abban, hogy hatékonyan éljenek eljárásindítási jogukkal. 7. cikknek megfelelően. Stadlernek rámutat, hogy

„ez nem jelent finanszírozási garanciát a minősített intézmények számára, de az állami finanszírozás mindenesetre nem is az optimális megoldás. Azok a minősített szervezetek, amelyek többé-kevésbé állami finanszírozástól függenek, politikai beavatkozásnak lehetnek kitéve az igényérvényesítési politikáikba javaslat: igényérvényesítési politikáikba való politikai beavatkozásnak lehetnek kitéve. Ezen túlmenően azonban az irányelv nem nyújt garanciát a minősített intézmények harmadik féltől származó forrásokhoz való hozzáférésére. Ehelyett a 10. cikk a nemzeti jogra épít, és csak ahol a nemzeti jog lehetővé teszi a harmadik fél általi finanszírozást, ott nyújt az irányelv további biztosítékokat az összeférhetetlenség ellen, és csak bizonyos szintű átláthatóságot ír elő.”⁵⁵

Aggályos az is, hogy a külső finanszírozókat csak bizonyos típusú ügyek érdeklik, különösen azok, amelyekben nagy összegekről van szó, amiből levonhatják a jutalékaikat. Ezért nagyon fontosak a nemzeti vagy európai szintű állami alapok, ahol a fogyasztói szervezetek pályázhatnak támogatásra.⁵⁶

7. Konklúzió

Összefoglalva, az irányelv átültetése során a tagállamoknak foglalkozniuk kell az irányelv ambivalenciájával, és egyensúlyt kell teremteniük a hatékonyság és a lehetséges visszaélések elleni intézkedések között.⁵⁷ A „jövőbiztos” megoldáson való gondolkodás során hasznos és célszerű lehet egy konkrét felmerülő jogesetre alapozni, problémáinak feltárásával, végiggondolásával egy szabályozást konstruálni. Nem szabad azonban szem elől téveszteni azt a ténytet, hogy sokféle eset lehetséges, és ezért az általános szabályozási erőfeszítések ellenére is érdemes differenciálni.

Végző soron a harmonizáció szintje némileg kiábrándítóan bizonyul. Úgy tűnik, az irányelv abból indult ki, hogy a legtöbb tagállamban már létező különféle, nagyon heterogén rendszereknek – bár kisebb módosításokkal – ténylegesen továbbra is életben

⁵³ STADLER (2021) i. m. 18–19.

⁵⁴ WOOPEN i. m. 607.

⁵⁵ STADLER (2021) i. m. 19.

⁵⁶ STADLER (2021) i. m. 20.

⁵⁷ STADLER (2021) i. m. 22.

kell maradniuk.⁵⁸ E tekintetben az irányelv célokra és néhány konkrét követelményre korlátozódik, de a részleteket a nemzeti jogalkotóra bízta.⁵⁹

Bár az irányelv kétségtelenül fontos lépés, de még csak az út kezdete, mindenképpen tovább kell mennünk. Ehhez a fontosabb kérdéseket alaposan meg kell vitatni, és felhasználni a különböző tagállamokban a bevezetést követő évek során szerzett tapasztalatokat is.

⁵⁸ INCHAUSTI i. m. 66.

⁵⁹ Michael HAKENBERG: Die neue Verbandsklagen-Richtlinie der Europäischen Union. *NJOZ*, 2021. 674.

